

Lasteaialaste ning 1. klassi õpilaste koolivalmiduse pilootuuringu 1. osa teise etapi tulemuste analüüs Eve Kikas ja Pille Häidkind

Sissejuhatus

Aastasade jooksul kogutud kogemustele vaatamata ei ole suudetud välja arendada õppekavade koostamise üldiselt heakskiidetud moodust. Õppekavateoreetilised analüüsid ja nende kriitika on siiski selgitanud õppekava koostamise erinevate viiside tugevaid ja nõrku külgi. Õppekava võib olla kas aineteks jaotatud või tervikõppekava, kuid temast peavad selguma tegevuse lähtekohad, eesmärgid ja sisu.

Õppekavade koostamise mudelid erinevad üksteisest selle poolest, millisena nähakse õppe- ja kasvatusgevuse tähendust. Alushariduse eesmärgid on loomult protsessieesmärgid ja kirjeldavad, millise protsessi kaudu lapse igakülgne kasv ja areng tagatakse. Kooliõpetuse eesmärgid on traditsiooniliselt olnud tulemuseesmärgid ehk määratlevad selle, mida õpilaselt eriõppeainetes oodatakse. Tänapäeval on algõpetuse eesmärgid paljuski lähenenud koolieelse õpetuse eesmärkidele (Brotherus, Hytönen & Krokfors, 2001).

Lasteaias ja algklassides on hindamisobjektiks tavaliselt lapse areng ja õppimine, rühma või klassi tegevus, õpetaja teadmised ja oskused, personali töölepuhendumus ning kodu ja lasteaia või kodu ja kooli vaheline koostöö. Hindajaks võivad olla laps, rühm või klass, õpetaja, õpetajate kollektiiv, vanemad või ametnikud. Alushariduses suunatakse hindamine eelkõige lapse tervikarengu jälgimisele. Kooliminevate laste puhul kasutatakse lisaks vaatlusandmetele ka standardiseeritud teste. Algõpetuses hinnatakse eelkõige seda, kuidas lapse puhul õppekava eesmärgid realiseerunud on (Brotherus, Hytönen & Krokfors, 2001).

Saamaks ülevaadet 6-7aastaste Eesti laste arengutasemest ning nende õpetajate hindamishoiakutest, korraldas Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse õppekavade osakond koostöös üleriigilise alushariduse ning algõpetuse nõukogu, Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Tartu Ülikooli Õppekava Arenduskeskusega „Koolivalmiduse pilootuuringu“.

Uurimuse esimene etapp toimus 2003 a. kevadel ja teine etapp sama aasta sügisel. Sihtrühmaks olid 1.09.2003 a. kooliteed alustavad lapsed. Hindamise viisid läbi vastavalt lasteaiaõpetajad ja klassiõpetajad. Käesolevas töös anname ülevaate pilootuuringust; analüüsime saadud tulemusi ja anname hinnangu kasutatavate meetodikate sobivusele lapse arengutaseme ja koolivalmiduse hindamisel. Samuti käsitleme uurimuste läbiviimisega seotud probleeme ja nende võimalikke põhjusi.

Uurimuse eesmärk

Uurimuse eesmärgid olid sõnastatud Haridusosakondadele saadetud kirjas (vt lisa 1).

Koolivalmiduse pilootuuringu eesmärk oli:

- 6 –7aastaste laste koolivalmiduse selgitamine;
- lasteaia- ja klassiõpetajate jaoks sobiliku meetodika väljatöötamine laste koolivalmiduse hindamiseks;

- alushariduse raamõppekava arendamine;
- laste sujuva ülemineku toetamine lasteaiast kooli;
- lasteaiast ja kooli vahelise koostöö toetamine.

Meetod

Uuritavad

Uurimuses osalesid lapsed üle Eesti erinevatest linnadest ja maakondadest: Harjumaalt, Ida-Virumaalt, Jõgevamaalt, Järvamaalt, Pärnumaalt, Tallinnast, Tartust, Valgamaalt, Viljandimaalt ja Võrumaalt.

Uurimuses osalejate arv ja jaotuvus keele (eesti vs vene) alusel oli haridusosakondadele kirjalikult ette antud (vt lisa 1). Kokku planeeriti osalejate arvuks 600 last, andmed laekusid 586 lapse kohta (333 lasteaiast ja 253 koolist), poiste ja tüdrukute osakaal oli küllaltki võrdne (vt tabel 1). Millisel alusel algne valim koostatud oli, jäi selgusetuks.

Tabel 1. Uuringus osalenud laste jaotuvus soo, koduse keele, juhtiva käe ja erivajaduste esinemise alusel

	Näitajad	Lasteaed	Kool	Kokku
Sugu	Poisid	176	124	300
	Tüdrukud	157	129	286
Kodune keel	Ainult eesti keel	307	240	547
	Eesti ja mõni muu keel	15	9	24
	Ainult muu keel	8	2	10
Juhtiv käsi	Parem	269	227	469
	Vasak	20	18	38
Erivajadused	Ei ole	291	211	502
	On	36	40	76

Märkus. Analüüsiks saadud andmed on kohati puudulikud, seetõttu on laste arv näitajate kaupa erinev.

Lasteaiarühmade keskmine suurus oli 20,7 last (SD=3,07), kooliklasside keskmine suurus oli 23,4 last (SD=4,86). Uurimuses osales lasteaiast keskmiselt 10,8 last (SD=5,96) rühmast ja koolist 19,9 last (SD=7,21) klassist. Kahjuks pole teada, mis põhjusel osa lapsi uurimuses ei osalenud.

Algselt oli planeeritud, et osalevad ka vene õppekeelega lasteaiad ja koolid (lapsi vastavalt 75 ja 78, vt. lisa 1-1). Tegelikult osales muukeelseid lapsi oluliselt vähem. Uuringus osalenud lastest oli enamiku (93 %) koduseks keeleks märgitud eesti keel, vaid vähesed kasutavad kodus ka muud või ainult muud keelt (vt tabel 1).

Osalenud lastel märgiti ära ka erivajaduste esinemine (vt tabel 1). 13 % lastest tõid õpetajad välja mitmesuguseid arenguprobleeme ning osundasid ka spetsialistide abi vajadusele. Lasteaiast (11% lastest) toodi esile järgmisi erivajadusi:

- kõneprobleemid (häälduspuuded, kõne mõistmine), logopeedilise abi vajadusele osundati 33 juhul,
- käeliste tegevuste nõrkus,

- keeleprobleemid (kodune ja lasteaia suhtluskeel ei kattu),
- nägemisprobleem,
- psühholoogilised probleemid lapsel ja/või perekonnas.

Koolilaste puhul märgati erivajadusi suhteliselt sagedamini (16 % lastest). Välja toodi:

- logopeedilise abi vajadus 26 lapse puhul,
- parandusõppe vajadus 11 lapse puhul,
- psühholoogilise abi vajadus 4 lapse puhul,
- hüperaktiivsus,
- kuulmis- ja nägemisprobleemid,
- üldine aeglus ja kohmakus,
- väljendunud füüsiline puue,
- pereprobleemid.

Küsimustikud

Nii lasteaia- kui ka koolilaste hindamisel kasutati sama hindamisvahendite komplekti. Selle moodustasid:

1. Kontrollitud joonistamise vaatlus (KJV) (vt lisa 2).
2. Küsimustik lapse arengu hindamiseks (vt lisa 3).
3. Küsimustik pilootuuringu läbiviijale (vt lisa 4).

Kontrollitud joonistamise vaatlus (KJV) on koostatud 1970ndate lõpus Taani uurija Tove Krogh'i poolt ja on koolivalmiduse hindamisel laialdaselt kasutatav abivahend Põhjamaades. Testi üheks eesmärgiks on olnud süvendada koolipsühholoogide, logopeedide, lasteaiaõpetajate ja kooliõpetajate koostööd. Erinevalt paljudest teistest lapse arengu hindamise vahenditest on KJV rühmatest: hinnatakse korraga 8-10 last. Koos tegutsedes sarnaneb olukord klassi tingimustele, kus lisaks õppeülesandele avaldavad mõju omavahelised suhted, tulevad esile võimalikud psüühilised ja käitumisprobleemid jne (täpsemalt vt Kikas, 1998).

Kuna testi originaalvarianti (Kikas, 1998) kasutatakse eesti lasteaedades palju, muudeti enamikku testi ülesannetest. Muutusid küll objektid, mida joonistada, kuid mitte suhted, arv jne, mille mõistmist testiga hinnatakse. Kuna Pärnumaa lasteaiaid viisid läbi esialgse variandi, analüüsimise nende tulemusi eraldi. Selline erinevus võimaldab võrrelda ka kahe variandi – vana ja uue – testi ülesannete raskusastet.

Õpetajatele oli ette antud ka kodeerimise ja hindamise skaala (vt lisa 2). Paluti hinnata kõiki ülesandeid ja tulemused kokku liita - nii saadi üks joonistustesti tulemus. Esitatud kodeerimisviis osutus aga mitmeti mõistetavaks. Samuti tekkisid kahtlused, et erinevad õpetajad võisid hinnata joonistust erinevalt (nt arusaamine sellest, missugused ringid on ühesuurused, kui täpselt tuleb jälgida, et riskülikud on ühes reas jne). Osa laste tulemused ületasid maksimaalset võimalikku tulemust. Samas puudus võimalus kontrollida, kuidas konkreetselt erinevaid ülesandeid hinnati (olemas oli ainult koondtulemus).

Seda kõike arvestades, otsustasime ülesanded uuesti hinnata. Kasutasime varasemat skaalat, mida rakendatakse ka Soomes ja hindasime iga ülesande kas õige (1 punkt) või valeks (0 punkti). Hindamisel olime ranged ja järgisime, et õige vastus tähendaks, et kõik elemendid on joonistatud korrektselt. Maksimaalne võimalik koondtulemus on 11 (vt Kikas, 1998).

Küsimustik lapse arengu hindamiseks on koostatud Eestis praegu kehtiva

Alushariduse raamõppekava (1999) põhjal, mis toob välja seitsmeaastase lapse eeldatava arengutaseme kolmes valdkonnas. Õpetajal paluti hinnata viiepallisel skaalal (nõrk kuni suurepärase) lapse sotsiaal-emotsionaalse (10 väidet), füüsilise (10 väidet) ja kognitiivse (21 väidet) arengu taset.

Kuigi Eestis kasutatakse mitmesuguseid arengutabeleid (EV Sotsiaalministeerium, 1999), et kontrollida lapse oskuste vastavust vanusele, on igal skaalal omad hindamiskriteeriumid. Nii võib ühe vahendi põhjal lapse areng sarnaneda vanuselise normiga, teise vahendi kasutamise korral aga hoopiski erinev olla. Probleemiks on ka kasutatavate hindamisvahendite korrektsus, usaldusväärsus, ja kättesaadavus. Antud küsimustiku eeliseks on see, et õpetajad saavad täitmisel arvestada ka oma varasemaid tähelepanekuid lapse kohta ja hinnata lapse arengut tervikuna. Siiski võivad tulemused sõltuda paljuski õpetaja töökogemusest, professionaalsusest ja/või suhtumistest.

Küsimustik pilootuuringu läbiviijale võimaldas õpetajal avaldada oma arvamust KJV ja lapse arengu hindamise küsimustiku kohta. Õpetaja hindas kummagi vahendi kohta käivaid väiteid viiepallisel skaalal (nõus, pigem nõus, ei oska öelda, pigem vastu, vastu). Nii KJV kui arengu hindamise kohta oli 7 sarnast väidet. Lisaks küsiti õpetajalt, kas ta on varem sarnaseid hindamise vahendeid kasutanud ja kas ta kavatses seda teha edaspidi.

Protseduur

Kavandatavate uuringute kohta saadeti kirjad haridusosakondadele (vt lisa 1). Haridusosakonnad valisid välja koolid ja koolieelsed lasteasutused ning saatsid nende asutuste juhatajatele kirjad, kus oli antud uuringu läbiviimise juhend ja vajaliku materjalid õpetajatele (vt lisa 5).

Täpsem ülevaade protseduuri järgimise ja toimunud muutuste kohta puudub. Õpetajate küsitluslehed, laste joonistused ja vaatluslehed tagastati haridus- ja kultuuriosakondadesse ning nende kaudu TÜ Õppekava Arenduskeskusesse. Saadetud vastuste järgi tundub, et ei järgitud nõuet lapsi KJV-ga testida väikestes rühmades. Samuti pole õpetajad kõigi laste kohta vaatluse tulemusi esitanud.

Tulemused

Koolivalmiduse pilootuuringu tulemused on töödeldud statistiliselt andmetöötlusprogrammi STATISTICA abil. Eraldi analüüsime KJV ja arengut hindava küsimustikuga kogutud andmeid, samuti teeme kokkuvõtte õpetajatelt saadud tagasiside kohta.

Kontrollitud joonistamise vaatlus

Nii lasteaias kui ka koolis viidi läbi koolivalmiduse hindamiseks välja töötatud Kontrollitud Joonistamise Vaatlus (KJV). Suulise korralduse alusel pidid lapsed jaotama paberi (3 ülesannet) ja joonistama erinevaid objekte (8 ülesannet). Samal ajal pandi kirja laste käitumise iseärasused. Tabel 2 annab ülevaate joonistustesti tulemustest ülesannete kaupa lasteaias ja koolis (keskmised, standardhälbed, õigete vastuste protsent, erinevused lasteaias- ja koolilaste vahel).

Tabel 2. KJV tulemused ülesannete kaupa

Ülesanne	Lasteaed		Kool		Erinevus*		Lasteaed II**	
	M***	SD	M	SD	t	p	M	SD
Väike ring	0,97	0,17	0,99	0,11	-1,31	0,19	0,93	0,27
Jooned nurka	0,95	0,22	0,94	0,23	0,36	0,72	0,86	0,36
Jooned äärde	0,90	0,30	0,89	0,31	0,27	0,79	0,71 ^a	0,47
Kriipsud	0,68	0,47	0,52	0,50	3,76	<0.001	0,86	0,36
Kolmnurgad	0,79	0,41	0,79	0,41	0,17	0,87	0,79	0,43
Ringid	0,74	0,44	0,71	0,46	0,70	0,48	0,36 ^a	0,50
Nelinurgad	0,41	0,49	0,24	0,43	4,19	<0.001	0,57	0,51
Kuusepuu	0,61	0,49	0,40	0,49	4,88	<0.001	0,71	0,47
Maja	0,56	0,50	0,46	0,50	2,43	0,02	0,43	0,51
Inimene	0,86	0,35	0,92	0,27	-2,37	0,02	0,79	0,43
Auto	0,94	0,24	0,92	0,27	0,84	0,40	0,93	0,27
SUMMA	8,40	2,01	7,78	1,99	3,64	<0.001	7,93	1,90
Üldilme	1,85	0,59	1,86	0,60	-0,20	0,84	1,64	0,74

Märkused. * Erinevused on toodud kooli- ja lasteaialaste tulemuste vahel; ** lasteaed II tegi KJV originaalvarianti; *** M x 100 annab õigesti vastanud laste protsendi; ^a uut varianti teinud laste tulemus on statistiliselt oluliselt parem.

Tabelist on näha, et koolilaste tulemused olid lasteaialaste omadest kehvemad mitmes ülesandes (kriipsud, nelinurgad, kuusepuu, maja). Ka kokkuvõttes olid lasteaialapsed edukamad kui koolilapsed (keskmised koondtulemused 8,4 ja 7,8), joonistuste üldilme oli võrreldav. Vaid inimese joonistamise tulemused olid koolis paremad. Loomulikult tuleb siinkohal meeles pidada, et uuringus osalesid erinevad lasteaia- ja koolilapsed. Samuti selgub, et muudetud testivariant võimaldas lasteaialastel saada mõnevõrra paremaid tulemusi kui originaalvariant (lasteaia-gruppide keskmised 8,4 ja 7,9).

Paberi jaotamisega seotud ülesannetega (1-3) said nii lasteaia- kui ka koolilapsed ühtlaselt hästi hakkama. Objektide kujutamisel saavutasid mõlema rühma lapsed parima ja ühtlaseima tulemuse (SD 0,24 ja 0,27) autot joonistades, edukad olid 94 % lasteaialastest ja 92% koolilastest. Kui teiste ülesannete puhul olid lasteaialaste tulemused kõrgemad, siis inimese joonistamisega said edukamalt hakkama koolilapsed (keskmine tulemus koolis 0,92 ja lasteaias 0,86).

Raskusi valmistasid uuritud lastele nelinurkade (keskmine tulemus koolis 0,24 ja lasteaias 0,41), maja ja kuusepuu joonistamine. Samas oli maja kujutamisel laste tase väga ebahütlane (SD=0,5). Mis võib olla põhjuseks, et uuritud lapsed nelinurkade kujutamisel hätta jäid? Nimetatud ülesanne on joonistustesti teise osa viimane ja sellele järgneb juhendi alusel puhkepaus. Õpetaja korraldus oli: „Joonista üksteise alla neli nelinurka. Alumine peab olema kõige suurem.“ Võimalik, et lapsed väsisid ega kuulanud täpselt korraldust. Samuti võis olla probleemitekitav sõnapaar „neli nelinurka“ (kujundite arv ja nurkade arv igal kujundil sama), lisaks oli vaja joonistamisel arvestada suurustunnust (kas kõik erineva suurusega või ainult üks teistest suurem?) ning paigutust paberile (paber võis lapse ees ka viltu olla).

Võrdluseks esitame varasemad KJV uuringute tulemused Soome ja Eesti uurijatelt (kasutatud originaaltesti), vastava ülesande edukalt sooritanud laste protsendid on

esitatud tabelis 3. Ilmneb, et seekord uuritud laste tulemused on nõrgemad nelinurkade ja puu joonistamisel. Varasemaga võrreldes on aga paremini õnnestunud ringide ja kolmnurkade kujutamine. Seega võiks järeldada, et kooliminevate laste kujutusnelinurkadest ja/või ülesandes esitatud suhetest on alles vähearenenud.

Tabel 3. KJV õigete vastuste protsendid ülesannete kaupa (erinevate uuringute võrdlus)

Joonistamise ülesanne	Käesolev uurimus (2004)		Metsavahi (1998)*		Liikanen* (1984)	Aaltonen* (1981)
	Lasteaed	Kool	Lasteaed	Kool		
Auto	94	92	65	96	99	96
Inimene	86	92	51	98	99	98
Kolmnurgad	79	79	77	69	79	69
Ringid	74	71	57	65	55	65
Kriipsud	68	52	88	87	84	87
Kuusepuu	61	40	84	85	94	85
Maja	56	46	46	54	44	54
Nelinurgad	41	24	40	54	44	54

Märkus. * Testivariant on osaliselt erinev käesolevas uuringus kasutatust.

Lisaks konkreetsetele joonistamisülesannetele kuulub KJV juurde kindlasti laste tegetsemise vaatlus. Joonistamise juures vaadeldi eraldi lapse käitumist korralduse kuulamisel ning tegevuse käigus. Mõneti aktiivsemalt tegid tähelepanekuid lasteaiaõpetajad (219 märkust; kooliõpetajatel 186 märkust). Samas olid lasteaiaõpetajate kommentaarid laialivalgavamad ja kiputi lapse tegevusele ka mitmesuguseid põhjendusi või õigustusi otsima. Kooliõpetajad pidasid täpsemalt kinni etteantud vaatlusjuhiseist.

Valdavalt olid õpetajate kommentaarid asjaliku sisuga ning igapäevatoös saab neid edukalt arvestada. Siiski anti ka subjektiivseid hinnanguid (mõisted pole selged, tegelikult tunneb kujundeid, ei meeldinud kuusepuuga ülesanne, silmist oli näha, et ei saanud aru jne.), kalduti kommenteerima väga lakooniliselt (märkimisväärseid tähelepanekuid ei ole) või vastupidi ülimalt põhjalikult (Vaatab õpetajale otsa ja seejärel kirjutab oma nime lehe alla serva paremale. 1. Joonistab lehe keskele vaikides ringi 2a., 2b. Tõmbab sirged ära ja ütleb, et tal on valmis ja et see, mis välja tuli on päike. 3a., 3b. Tõmbab sirged ära lehe äärtesse ja ütleb, et tal tuli nii välja (näitab). 4. Joonistab kolme sirge asemel ringid. 5. Joonistab 2 suurt ja 2 väikest kolmnurka. (Mul on valmis - ütleb ta) 6. joonistab 3 ringi, kolmas on väike. 7. Vaikides joonistab 2 nelinurka. 8. Kuidas kuuske joonistatakse? (mõtleb ja joonistab) Ma joonistasin kuuse ära, mis ma edasi pean tegema? Õpetaja küsib, et mitu lindu ta joonistab? Alina vastab, et kaks (mõtleb ja seejärel joonistab 2 lindu kuuse otsa ja 2 lendama). mul sai valmis. 9. Alina hakkab joonistama ilma et kuulaks ülesannet lõpuni. Ta joonistab maja, õunapuu ja päikese. Mul on valmis 10. Sellesse ossa joonistab ka tüdruku. 11. kas teise ossa joonistan auto? (joonistab) mul on valmis. Mul oli kerge, sest ma tean kuidas juba autot joonistada. Mul oli ka huvitav. Mulle meeldis maja joonistada.).

Nii tähelepanekute tegemisel kui ka järgneval analüüsil võiks lähtuda KJV juhtnööridest, kus kirjeldatakse, milline informatsioon väärib esile toomist. Samuti tuleks vaatlusjuhendit kasutajale mugavamaks kohendada. Kokkuvõttes märgiti laste kohta järgmist:

- Vaatab, mida teised teevad (nimetati lasteaias 53 ja koolis 82 korral)
- Palub juhust korrata, küsib üle (nimetati lasteaias 52 ja koolis 37 korral)

- Kordab omaette või annab endale valjusti juhiseid (nimetati lasteaias 35 ja koolis 20 korral)
- Otsib õpetaja või kaaslaste tähelepanu, kinnitust (nimetati lasteaias 23 ja koolis 18 korral)
- Räägib teiste lastega (nimetati lasteaias 11 ja koolis 21 korral)
- Segab kaaslasi (nimetati lasteaias 9 ja koolis 17 korral)
- Hakkab nutma (nimetati lasteaias 6 ja koolis 2 korral)
- Liigub ruumis ringi (nimetati lasteaias 1 ja koolis 2 korral).

Lisaks esines probleeme, et laps loobus kaasa tegemast (lasteaias 3 ja koolis 2 korral), ei suutnud tempoga kaasa minna, varjas joonistust teiste eest, naeris oma töö üle ning üks lasteaia laps oksendas testi lõpus.

Joonistustulemusi kirjeldades tegid rohkem tähelepanekuid kooliõpetajad (99, lasteaias vaid 38). Siin võib olla tõendus asjaolust, et koolis ollakse harjutud silmas pidama ja hindama eelkõige töö tulemust; lasteaias aga tegevuse protsessi. Joonistustulemusi kirjeldades tõid nii lasteaia kui ka kooliõpetajad esile sagedamini järgmist:

- ring pole päris keskel, on liiga suur või liiga väike
- probleemid paberi ühtlase jaotamisega
- joonistus on kõver, lohakas, soditud
- pilt on puudulik, ebareaalne või puudub hoopiski.

Kuna KJV viidi läbi kohati ebaselgetel alustel, siis ei saa antud tulemuste põhjal usaldusväärset hinnata ei osalenud laste oskusi ega hindamisvahendi sobivust. Samas selgusid tulemuste põhjal mitmed vajakajäämised, mida edaspidi arvesse võtta saab.

Arengu hindamine

Õpetajal paluti hinnata viiepallisel skaalal (nõrk kuni suurepärase) iga lapse arengutaset kolmes arenguvaldkonnas. Tabel 4 esitab võrdlevalt lasteaia- ja koolilaste keskmised tulemused, lisas 6 on esitatud vastuste jaotuvus kogu skaala ulatuses. Tabelist 4 on näha, et lasteaiaõpetajad on hinnanud lapsi igas osas kõrgemalt kui klassiõpetajad koolilapsi. Lisast 6 on näha, et lasteaiaõpetajad kasutavad enamasti hinnangut “suurepärase”.

Tabel 4. Lapse arengu hindamise tulemused (keskmised, standardhälbed, erinevused) lasteaias ja koolis

Väide	Lasteaed		Kool		t*
	M	SD	M	SD	
Sotsiaal-emotsionaalne areng					
Tuleb toime eneseteenindusega.	4,84	0,44	4,38	0,81	8,68
Täidab täiskasvanu sõnalisi juhendeid.	4,49	0,69	4,14	0,84	5,57
On suuteline kestvaks tahtepingutuseks 10 min (katkestamata tegevus).	4,49	0,79	3,87	1,08	7,96
Oskab ja julgeb küsida abi täiskasvanult.	4,47	0,71	4,17	0,82	4,85

Käitub üldtunnustatud käitumisnormide kohaselt ning kasutab viisakusväljendeid (<i>tere, palun jne</i>).	4,41	0,78	4,05	0,94	5,16
On positiivsetes suhetes eakaaslastega.	4,37	0,76	4,19	0,89	2,56
Tegutseb eesmärgipäraselt, püüab viia oma tegevused lõpuni.	4,35	0,76	3,93	1,00	5,85
Julgeb esitada küsimusi ja avaldada oma arvamust.	4,34	0,77	4,04	0,97	4,27
Oskab kuulata vanemate, õpetaja ja teiste laste kõnet seda katkestamata.	4,31	0,82	4,02	0,98	3,97
Mõistab ja arvestab eakaaslaste ja täiskasvanute tunnetega.	4,28	0,80	4,05	0,89	3,35
KOKKU	44,32	5,48	40,83	7,45	6,34
Füüsiline areng					
Oskab käsitseda mängu- ja spordivahendeid.	4,68	0,55	4,22	0,83	7,94
Laps suudab koordineerida oma liigutusi.	4,66	0,61	4,12	0,92	8,54
Käsitseb õigesti kirjutus- ja kunstivahendeid.	4,65	0,63	4,13	0,87	8,39
Laps on kehaliselt aktiivne ning tunneb liikumisest rõõmu.	4,64	0,66	4,34	0,84	4,84
Säilitab tasakaalu staatilistes asendites ja liikumises.	4,61	0,59	4,09	0,92	8,02
Lapsel on eakohaselt arenenud peenmootorika.	4,58	0,66	3,94	0,94	9,61
Hoiab rütmi laulmisel ja liikumisel.	4,48	0,74	4,00	0,97	6,78
Oskab lihtsaid tantsusamme.	4,48	0,78	3,86	0,91	8,89
Tegevustes oskab arvestada ohutusnõudeid.	4,46	0,67	4,04	0,84	6,74
On tegevustes püsiv ja vastupidav.	4,38	0,77	3,82	1,02	7,58
KOKKU	45,54	4,88	40,54	7,37	9,82

Tabel 4. Järg

Väide	Lasteaed		Kool		t*
	M	SD	M	SD	
Kognitiivne areng					
Eristab ning nimetab põhivärve.	4,92	0,32	4,50	0,72	9,40
Liidab ja lahutab 5 piires.	4,81	0,49	4,10	1,12	10,36
Loeb mõned sõnad kokku.	4,78	0,54	4,26	1,00	8,22
Teab arvude 1-12 järjestust, nimetab arve antud arvust antud arvuni kaheteistkümne piires.	4,77	0,54	4,43	0,85	5,87
Tunneb tähti, kasutab oma tegevuses (mängus) suuri joonistähti lihtsamate sõnade ülesmärkimiseks.	4,76	0,56	4,34	0,95	6,62
Saab aru ruumimõistetest (<i>ees, all, peal, taga, ülal</i> jne).	4,75	0,53	4,41	0,81	6,16
Teeb pilguga haaramise või loendamise teel kindlaks esemete arvu (kuni neli).	4,72	0,56	4,40	0,84	5,50
Teab peast mõnd luuletust või laulu.	4,64	0,71	4,00	1,04	8,82
Mõistab ja kasutab ajamõisteid <i>varem, hiljem, eile, homme</i> jne.	4,60	0,63	4,26	0,88	5,46
Teab aastaaegu ja nende järgnevust.	4,59	0,68	4,09	0,95	7,41
Eristab sõnas häälikuid.	4,59	0,69	4,17	0,98	6,07
Oskab värvides püsida joone sees.	4,58	0,66	3,82	1,03	10,85
Järjestab ja rühmitab esemeid ja nähtusi erinevate tunnuste alusel.	4,57	0,66	4,14	0,85	6,81
Tunneb numbreid, oskab kella järgi määrata aega täistundides.	4,56	0,71	4,11	1,01	6,33
Hääldeb kõiki häälikuid õigesti, kõne on selge ja arusaadav.	4,54	0,76	4,02	0,96	7,33
Oskab joonistada inimest, nii et kujutatud on olulised kehaosad.	4,52	0,72	3,94	0,97	8,32
Oskab kirjeldada esemete ja nähtuste omadusi.	4,45	0,74	4,00	0,87	6,78
Oskab edasi anda oma mõtteid, kirjeldada olukordi.	4,38	0,77	3,94	0,86	6,52
Eristab lühikesi ja pikki häälikuid.	4,32	0,88	3,82	1,09	6,20
Kuulab ja paneb tähele, suudab jälgida ja meeles pidada täiskasvanu seletust/esitlust.	4,26	0,81	3,79	0,93	6,49
Suudab ümber jutustada juttu, kasutades 5-6sõnalisi lauseid.	4,24	0,89	3,81	0,96	5,64
KOKKU	96,31	10,03	86,24	15,60	9,49

Märkused. * Kõik vahed on statistiliselt olulised tasemel $p < 0,001$; lasteaialapsi hinnatakse kõrgemalt

Lapse sotsiaal-emotsionaalsele arengule antud hinnanguid vaadates ilmneb, et lasteaiaõpetajate hinnangul on lastel enam probleeme kaasinimeste tunnetega arvestamisel ning nende ärakuulamisel. Hästi tulevad lapsed toime eneseteenindusega (keskmine tulemus 4,84) ja täidavad sõnalisi korraldusi (keskmine tulemus 4,49). Kooliõpetajad hindavad kõige madalamaks laste oskusi sihipäraselt tegutseda (keskmine tulemus 3,87), viisakalt käituda ja teist inimest katkestamata kuulata. Suhteliselt kõrgema hinnangu said koolilaste oskused suhelda eakaaslaste ja täiskasvanutega (küsida abi). Võimalik, et kooliteed alustav laps tunneb ennast niivõrd ebakindlalt, et keskendumise ja iseseisvusega ongi suuremaid raskusi võrreldes lasteaiaiga (tuttav ümbrus ja inimesed). Samuti võib oletada, et kooliõpetaja nõudmised on lasteaias kehtivatest oluliselt erinevad (eeldavad lapselt suuremat iseseisvust ja distsiplineeritust).

Füüsilisele arengule antud hinnangud osundavad, et lasteaialapsed oskavad käsitleda mängu- ja spordivahendeid, valitseda oma kehaliigutusi. Probleemiks on aga püsivus ning vastupidavus ja vähene ohutusnõuete järgimine. Kooliõpetajate hinnangul on lapsed kehaliselt aktiivsed ja tunnevad liikumisest rõõmu. Lisaks püsivusele eeldatakse lastelt aga enamat peenmotoorika arengus (keskmine tulemus 3,94) ja tantsusammude oskamist. Siin on üheks oluliseks teguriks kindlasti väidete väga üldine sõnastatus: kas mõeldakse nõ päris tõeliste tantsude samme või lihtsamat liikumist muusika saatel. Samuti ei ole olemas ühtset arusaama, milline on eakohaselt arenenud peenmotoorika: kas peetakse silmas teatud vahendite õiget kasutamist, lihaste tugevust, huvi käeliste tegevuste vastu, kunstiõpetuse hinnet vmt. Ka püsivuse mõiste on üsna mitmeti tõlgendatav, sõltub lapse huvidest ning seostub eelmises valdkonnas hinnatud tahtepingutuse väitega.

Kognitiivse arengu näitajad osutusid samuti lasteaia lastel kõrgemateks ja koolilastel madalamateks. Nii lasteaia- kui ka kooligrupis tuldi paremini toime põhivärvuste eristamise ja nimetamisega (keskmine tulemus 4,92 ja 4,5) ning matemaatiliste oskustega (liitmine ja lahutamine 5 piires, arvude järjestus 1-12, pilguga loendamine). Raskusi esines ümberjutustamisel ja täiskasvanu selgituste jälgimisel ning meeles pidamisel, koolilastel ka piltide värvimisel (ei püsi joone sees).

Poistele ja tüdrukutele antud hinnanguid võrreldes (vt. tabel 5) selgub, et tüdrukute tulemused on paremad. Oluliselt paremaks hindavad õpetajad tüdrukute sotsiaal-emotsionaalse ja kognitiivse arengu taset, ilusam on ka tüdrukute joonistuste üldilme. Vahe pole statistiliselt oluline hinnangutes füüsilisele arengule ja KJV punktisummas.

Tabel 5. Poiste ja tüdrukute tulemused (keskmine, standardhälve, erinevus)

Küsitlus ja KJV	Poised		Tüdrukud		t
	M	SD	M	SD	
Sotsiaal-emotsionaalne areng	41,75	6,84	44,09	6,10	-4,32***
Füüsiline areng	43,07	6,72	43,86	6,00	-1,44
Kognitiivne areng	90,69	13,97	93,35	13,25	-2,36*
KJV summa	8,02	1,95	8,30	2,04	-1,64
KJV üldilme	1,75	0,54	1,96	0,63	-4,01***

Märkus. *** $p < 0,001$; * $p > 0,05$; tüdrukute tulemused on paremad

Seosed õpetajate hinnangute ja joonistustesti tulemuste vahel

Mõlemad kasutatud hindamisvahendid peaksid mõõtma arengut, küll osaliselt erinevast küljest. Järgnevalt vaatleme tulemustevahelisi seoseid lasteaias ja koolis eraldi. Tabelis 6 on toodud koondtulemuste vahelised korrelatsioonid. Eraldi on esitatud korrelatsioonid ka KJV joonistuse üldilme hinnanguga (skaala 1-3).

Tabel 6. KJV ja arengutaseme hinnangute vahelised korrelatsioonid (Spearmani R) lasteaias ja koolis

Valdkond/ KJV tulemus	Lasteaed				Kool			
	Füüsi- line	Kogni- tiivne	KJV	KJV _{ilme}	Füüsi- line	Kogni- tiivne	KJV	KJV _{ilme}
Sotsiaal-emotsionaalne	0,66	0,74	0,32	0,22	0,34	0,78	0,37	0,48
Füüsiline		0,71	0,14	0,10*		0,36	0,01*	0,21
Kognitiivne			0,31	0,19			0,45	0,52
KJV				0,51				0,45

Märkused. * korrelatsioon ei ole statistiliselt oluline

Lasteaiaste arenguliste näitajatevahelised korrelatsioonid on väga kõrged, koolilastel olulised, aga madalamad. Korrelatsioonid hinnangute ja KJV vahel on koolis kõrgemad. Seega on laste töö tulemus ja õpetajate hinnangud omavahel rohkem kooskõlas koolis. Ootuspäraselt on seos kõrgeim KJV ja kognitiivse valdkonna tulemuste vahel.

Teine võimalus kooskõla vaadata on eristada nn riskirühmade lapsed. Riskigrupi eristasime koondtulemuste alused: siia kuuluvad lapsed, kelle tulemus on madalam kui keskmine tulemus – standardhälve. Tabelis 7 on toodud vastavas grupis olevate laste arv nii koolis kui lasteaias. Et klassiõpetajad hindasid laste arengutaset madalamaks, on koolilaste hulgas rohkem riskilapsi. Meenutame samas, et lasteaiarühmades keskmiselt pooled lapsed (võimalik, et nõrgemad lapsed) uuringus ei osalenud. Samuti on näha, et nii lasteaias kui ka koolis oli poiste seas rohkem riskilapsi kui tüdrukute seas (õpetajate hinnangute järgi eelkõige).

Tabelis 8 on toodud laste arvud rühmades, mis on moodustatud mitmete näitajate alusel. Kuus koolilast ja 3 lasteaiast kuuluvad iga näitaja korral riskirühma.

Tabel 7. Erinevate üksiknäitajate (kolme arenguvaldkonna ja KJV tulemuse) alusel moodustatud riskirühmade laste arv

Valdkond/KJV tulemus	Lasteaed				Kool			
	Norm	Riskirühm			Norm	Riskirühm		
		Poisid	Tüdrukud	Kokku		Poisid	Tüdrukud	Kokku
Sotsiaal-emotsionaalne	336	22	10	32	190	42	22	64
Füüsiline	345	15	8	23	190	34	30	64
Kognitiivne	342	17	9	26	198	38	18	56
KJV	318	25	25	50	199	30	25	55

Tabel 8. Mitmete näitajate alusel moodustatud riskirühmade laste arv

Valdkond/ KJV tulemus	Lasteaed			Kool		
	Valdkond			Valdkond		
	Sotsiaalne	Füüsiline	Kognitiivne	Sotsiaalne	Füüsiline	Kognitiivne
KJV	7	7	9	27	15	22
Sotsiaalne		13	17		32	42
Füüsiline			13			29
KJV+sotsiaalne		3	6		12	19
KJV+sotsiaalne + füüsiline			3			6

Tabel 9. Õpetajate hinnangud kasutatud vahenditele

Hindamise valdkond	Lasteaed		Kool		t
	M	SD	M	SD	
Juhendatud joonistamine					
Vaatluse abil saab hästi hinnata laste koolivalmidust	4,32	0,75	3,69	0,60	2,84*
Tulemused on objektiivsed (ei sõltu läbiviijast)	4,29	0,95	4,17	1,10	0,39
Vaatluse läbiviimine on lihtne	3,04	1,24	2,50	1,34	1,36
Antud meetod sobib kõigi laste arengu hindamiseks	4,04	1,04	3,00	1,28	2,90*
Tulemuste kokkuvõtmine on lihtne	4,24	0,83	4,11	0,83	0,50
Vaatluse läbiviimine ei nõua liialt palju aega	3,83	1,44	3,61	1,29	0,50
Vaatluse läbiviimine nõuab spetsiaalset ettevalmistust	4,16	0,90	3,00	1,19	3,65*
Lapse arengu hindamine					
Arengu hindamine võimaldab määrata laste koolivalmidust	4,52	0,59	3,78	0,65	3,92*
Tulemuste kokkuvõtmine on lihtne	4,08	1,12	2,24	0,97	5,54*
Antud meetod sobib kõigi laste arengu hindamiseks	3,36	1,38	2,94	1,14	1,03
Tulemused on objektiivsed (ei sõltu läbiviijast)	4,21	0,93	2,65	1,11	4,87*
Hinnangu andmine on lihtne	4,08	0,93	3,59	1,00	1,63
Hinnangute andmine ei nõua liialt palju aega	3,83	1,20	2,29	1,10	4,17*
Hinnangute andmine nõuab spetsiaalset ettevalmistust	4,00	1,19	3,18	1,24	2,17*

Märkus. * Vahed on statistiliselt olulised tasemel $p < 0,001$

Õpetajate hinnang testile ja küsimustikule

Lisaks laste arengutaseme hindamisele püüti käesoleva uuringu raames saada

tegevõpetajatelt tagasisidet ka hindamisvahendite kohta. Tabelist 9 on näha, et kooliõpetajad on mõlema hindamisvahendi kasutamise suhtes kriitilisemad kui lasteaiaõpetajad.

KJV puhul on mõlema grupi õpetajad nõus, et vahend võimaldab hinnata laste koolivalmidust, tulemused on objektiivsed ja protseduur lihtne. Kuigi KJV vaatlusandmed olid kohati puudu, segased, laialivalguvad ning erinevaid suhtumisi väljendavad, ei pea õpetajad vaatluse korraldamist enesele probleemiks. Enamik õpetajaid leiab, et tulemuste kokkuvõtmine on lihtne ja vaatluse läbiviimine ei nõua spetsiaalset ettevalmistust (keskmised tulemused 3-4,24).

Kasutatud küsimustikku peavad mõlema grupi õpetajad suhteliselt otstarbekamaks koolivalmiduse hindamise abivahendiks. Kooliõpetajate arvates on tulemused objektiivsed (keskmine tulemus 3,59, SD=1) ja meetod sobib kõikide laste hindamiseks. Kui lasteaiaõpetajatele väidete alusel hindamine erilisi probleeme ei valmistanud (kõik väited vahemikus 3,42-4,54), siis kooliõpetajatele pidasid hinnangu andmist keerukaks ja aeganõudvaks tegevuseks. Sarnaselt KJVga peavad õpetajad ettevalmistust küsimustiku kasutamiseks aga vähem oluliseks.

Tabel 10. Hindamisvahendite võrdlus

Väide	Lasteaed		Kool	
	t*	p	t	p
1. Saab hinnata koolivalmidust	-1,31	0,20	-0,37	0,72
2. Läbiviimine on lihtne	0,50	0,62	5,27	<0,001
3. Läbiviimine nõuab spetsiaalset ettevalmistust	-1,25	0,22	-2,79	0,01
4. Tulemuste kokkuvõtmine on lihtne.	-1,0	0,33	0,89	0,39
5. Tulemused on objektiivsed (ei sõltu läbiviija isikust)	0,84	0,50	2,31	0,03
6. Läbiviimine ei nõua liialt palju aega	0,00	1,00	3,26	<0,001
7. Meetodid sobivad kõikide laste hindamiseks	1,28	0,21	-0,85	0,41

Märkus. * kui $t > 0$, siis hinnatakse KJV vaatlust kõrgemalt

Tabel 10 esitab võrdlevalt, kuidas õpetajad lasteaias ja koolis kasutatud vahendeid hindasid. Lasteaiaõpetajate osas ei ilmnenud statistiliselt olulisi erinevusi kummagi vahendi osas – mõlemat hindamisvahendit peeti heaks ja vajalikuks ning arvati, et seda on lihtne läbi viia. Olulised erinevused ilmnasid aga klassiõpetajate osas. Õpetajad arvasid, et vaatlust on kergem läbi viia, selle tulemused on objektiivsemad ja läbiviimine nõuab vähem aega. Samas leidsid nad, et arengu hindamine nõuab rohkem spetsiaalset ettevalmistust.

Kuivõrd on õpetajad varem sarnaste vahenditega kokku puutunud ja kas nad sooviksid neid kasutada edaspidi, sellest annab ülevaate tabel 11. Selgub, et siiani on kasutatud rohkem arengu hindamist kui KJV-d. Edaspidise suhtes on kooliõpetajad skeptilisemad – selliseid vahendeid kavatseb veel kasutada 33-35% vastanutest. Enamik lasteaiaõpetajaid (63%) jäi hindamisvahenditega rahule ja kasutaks neid meelsasti ka edaspidi.

Tabel 11. Hindamisvahendite kasutamine varem ja edaspidi (N=49)

Väide	Lasteaed	Kool
Olen varem kasutanud KJVd.	58	41

Kasutan ka tulevikus KJVd (jah, võib olla).	63	35
Olen varem hinnanud lapse arengut sellise tabeli alusel.	77	65
Kasutan ka tulevikus lapse arengu hindamist sellise tabeli alusel (jah, võib olla).	63	33

Märkus. Tabelis on toodud jaatava vastuse andnud õpetajate protsent

Seoses arengu hindamise meetoditega soovis osa õpetajaid ka vabas vormis oma arvamust avaldada. Aktiivsemad ja sõnarohkemad olid lasteaiaõpetajad, kes tõid välja kokkuvõtlikult järgneva:

- Juhendid olid kohati ebaselged või mitmeti mõistetavad.
- Mõlemad meetodid aitavad õpetajat laste arengu hindamisel.
- Hinnangu andmisel raske alust leida: rühma keskmine või vanusegrupi keskmine.
- KJV võiks teha 4-5liikmelistes rühmades või individuaalselt, testi laiendada vestlusega.
- Lastes tekkis KJV olukorras koolile omane pingeline.
- Küsitlus nõuab palju aega ja koormab õpetajat.
- Laste kohta peaks tegema märkmeid aastaringi.
- KJV ei sobi aeglastele ja ebakindlatele lastele.
- Head pilootuuringu tulemused ei taganud edu koolikatsetel.
- Lapsi tundes ei vaja õpetaja lisaabi hinnangu andmisel.
- Lastel oli huvitav.

Ka mõned kooliõpetajad leidsid, et küsitluslehe täitmine oli liialt töömahukas (vajaks eraldi tasustamist) ja lapse hindamise aeg jäi liiga lühikeseks. Esile toodi veel, et hindamine ei ole piisavalt objektiivne, KJV peeti kommentaarides sobivamaks kui küsitlust, samas olevat KJV I klassi laste jaoks liialt pikk ja aeganõudev olnud.

Arutelu ja järeldused

Koolieelses eas laste hindamise teevad keeruliseks nende arengu ebaühtlane tase ja eripärad ning suur sõltuvus keskkonnast (seega ka perekonnast). Koolimine on lapsele sageli päris raskeks katsumuseks ja kohanemine uutes tingimustes võtab aega. Kuna kooliteed alustava lapse arengutase mõjutab tugevalt tema kui tulevase õpilase edukust ja rahulolu koolis, on selle valdkonna uurimine väga vajalik.

Koolivalmiduse pilootuuringu raames koguti informatsiooni nii laste, õpetajate ja hindamisvahendite kohta. On positiivne, et otsitakse võimalusi lähendada lasteaia ja koolis kehtivaid õppekavasid ning täpsustada üleminekul tekkivaid probleeme.

Siiski tekkisid uurimistulemusi analüüsides mitmed küsimused korraldusliku külje kohta: miks ei uuritud lasteaia ja koolis samu lapsi, kuidas instrueeriti läbiviijaid õpetajaid, miks on esitatud andmed puudulikud jne. Mitmed analüüsitud probleemid ja küsitavused võivad olla seotud valimi koostamise ja ebaselge läbiviimise protseduuriga. Ei ole selge, mis alusel haridusosakondadele osalejate arvud ette anti, samuti pole selge,

mis alusel osalevad lasteaiad ja koolid hiljem välja valiti. Edasi pole selge, mis alusel õpetajad osalevad lapsed valisid. Tulemuste alusel võib oletada, et just koolidest valiti kehvemad õpilased (nende tulemused on kehvemad nii lasteaialaste kui varasemates uuringutes osalenute tulemustega, vt tabelid 2-4).

Järgnevalt vaatleme, kuidas saavutati uurimuses püstitatud üldeesmärgid.

1. 6 –7aastaste laste koolivalmiduse selgitamine. Selline uurimus ei võimalda põhimõtteliselt selgitada uuritud laste koolivalmidust. Esmalt peab olema vastav meetodika välja töötatud, alles siis saab anda hinnangut, kas konkreetne laps on kooliks valmis või mitte. Eestis praegu vastav meetodika puudub. Uurimuse järgmine eesmärk oligi selle väljatöötamine.

2. Lasteaia- ja klassiõpetajate jaoks sobiliku meetodika väljatöötamine laste koolivalmiduse hindamiseks. Paraku ei võimalda antud uurimus meetodika sobilikkust hinnata. Meetodika sobivust (hindamisvahendite valiidsust) saab hinnata, kui uurida ka samade laste tegelikku edukust (toimetulekut) koolis. Konkreetse hindamisvahendiga (antud juhul KJV või küsimustik) sõelutakse välja (leitakse) nn riskirühma lapsed, kelle tulemused on oluliselt teistest madalamad (nt standardhälbe võrra keskmisest madalamad). Ainult võrdlus koolitulemustega võimaldab hinnata, kas see rühm ka tegelikult riskirühmaks osutus ehk seda, kas nende tulemused koolis tõesti nõrgad on (vt täpsemalt nt Gredler, 1992).

Sellise hinnangu saab ilmselt anda uurimuse III etapis, mil on kavas uurida samade koolilaste edasijõudmist esimese klassi jooksul. Tabelites 7 ja 8 on toodud erinevate näitajate alusel moodustatud riskirühmade laste arv. Kevadised tulemused näitavad, missuguste näitajate alusel moodustatud riskirühmad ka tegelikeks riskirühmadeks osutuvad.

Samas on ka see hinnang küsitava väärtusega, kuna praegu puuduvad täpsed andmed selle kohta, missugused lapsed uurimuses osalesid ja missugused mitte. Kui klasside keskmine suurus oli 23,4 last, siis uurimuses osales keskmiselt 19,9 last. Kui osast klassidest osalesid peaaegu kõik, siis teistest klassidest olid vaid mõned lapsed. Mis alusel uuritavad valiti, on selgusetu. Tulemuste alusel otsustades tundub, et koolidest osalesid kehvemad õpilased, lasteaedadest aga parimad. Kui arengu hindamisel on seletatav, et kooliõpetajad hindavad rangemate kriteeriumite alusel kui lasteaiaõpetajad, siis madala KJV tulemused koolilastel annavad alust oletada, et koolidest osalesid nõrgemad lapsed. Nende laste tulemused olid kehvemad nii lasteaialaste omadest kui kõigi varem läbi viidud sarnaste uurimuste tulemustest (vt tabelid 2 ja 3). Seega – kuna uuringus ei osalenud kõik rühma või klassi lapsed, ei ole võimalik hinnata üldist eristatavat riskilaste hulka kooliminejate seas. Kui osalejad olid õpetaja valida, võis olla esindatud nii grupi nõrgem kui tugevam osa lastest. Igal juhul oleks nimetatud aspekt sellise uuringu juures kasulik olnud tähele panna, sest grupihindamine näitab üldise keskmise kõrval kätte edasist individuaalset hindamist ja abi vajavaid lapsi.

Kuid põhimõtteliselt saab hindamisvahendite adekvaatsuse kohta anda hinnangu ainult koolilaste kohta. Kui rääkida *koolivalmidusest*, siis peetakse tavaliselt silmas lasteaialapsi – kooliks “mitte valmis” lapsi ei tohiks kooli saata, vaid neid võiks arendada koolieelsetes arendusrühmades kas lasteaias või koolis. Mida varem sellised lapsed välja selgitada õnnestub, seda kiirem ja efektiivsem saab olla arendustöö. Seega jääb eesmärk koolivalmiduse meetodika sobilikkuse hindamisest täies ulatuses täitmata ka uurimuse III etapil. Seda oleks tulevikus kindlasti vaja teha.

Mõlema hindamisvahendiga – KJV ja arengutaseme hinnangud – saadud tulemused on omavahel kooskõlas (vt tabel 6). Mitteolulised korrelatsioonid on vaid KJV erinevate näitajate ja füüsilise arengutaseme osas, mis on arusaadav. Kuna lasteaiaõpetajate hinnangud on üldiselt väga kõrged, on korrelatsioonid erinevate valdkondade tulemuste vahel samuti väga kõrged. Kooliõpetajate hinnangutes eristub füüsiline areng teistest paremini.

3. *Alushariduse raamõppekava arendamine.* Jääb arusaamatuks, kuidas saaks seda antud uurimuse raames teha. Ainuke, mida väita võib, on see, raamõppekavas on arengu tulemused kirjeldatud liiga üldiselt ning mitmeti mõistetavalt. Võiks kaaluda arengu kirjelduse täpsustamise või terminite lahtiseletamise. Konkreetsed väited on näiteks esitatud Meeli Pandise poolt kirjeldatud arengu jälgimise skaalades (Pandis, 1998). Osa kirjeldatud oskusi pole täielikult kättesaadavad ka kõigile täiskasvanutele, rääkimata siis kooli minevatest lastest. Näiteks “Mõistab ja arvestab eakaaslaste ja täiskasvanute tunnetega”. Raskusi teiste tunnete mõistmisel ja nendega arvestamist esineb palju ka põhikooli ja hiljemgi. See tähendab, et sellise väite kohta hinnangu andmisel peab iga vastaja selle sisuga täitma enda arusaamadele vastavalt, need ei pruugi aga eri õpetajatel samad olla. Eriti suur lõhe esines lasteaia- ja kooliõpetajate vahel.

Tulemuste alusel võib oletada (kuid ei saa esialgu kindlalt väita, sest uuriti erinevaid lapsi), et lasteaia- ja kooliõpetajad hindavad arengut erinevalt. Lasteaiaõpetajale on kooli minev laps “arenenud”, ilmselt võrdleb ta seda last tema varasema tasemega või lasteaia nooremate lastega. Klassiõpetajale on esimesse klassi astuv laps “ebaküps” – seda ilmselt võrrelduna vanemate koolikaaslastega. Siit on näha praktikas tihti ette tulev lõhe: lasteaiaõpetajad kirjeldavad oma “tublisid” lapsi, kes koolis satuvad raskustesse (põhjendusi saab tuua muidugi mitmeid). Klassiõpetajad pole aga rahul lasteaegade ettevalmistusega (sama lõhet on hiljem näha igal üleminekuetapil, nt 4-5klassi, 9-10 klassi, keskkooli ja ülikooli vahel). Samas tekitab küsitavusi see, et ka suhteliselt konkreetseid väiteid hinnatakse lasteaiaõpetajate poolt kõrgemalt. Sellised konkreetsed kirjeldused on Kognitiivse arengu valdkonnas (nt “Liidab ja lahutab 5 piires).

4.-5. *Laste sujuva ülemineku toetamine lasteaiast kooli ja lasteaia ja kooli vahelise koostöö toetamine.* Jääb arusaamatuks, kuidas saaks seda antud uurimuse raames teha. Siin on uuritud erinevaid lapsi, lasteasutusi ja õpetajaid, mistõttu ei saa teha soovitusi ei toetamiseks ega koostööks. Antud eesmärgi saavutamiseks oleks vaja (nagu p2 korralgi) uurida samu lapsi nii lasteaias ja koolis (efektiivsem oleks, kui nii klassi alguses kui hiljem), analüüsida õpetajate hinnanguid samadele lastele ja võrrelda neid objektiivsemate näitajatega (nt KJV tulemus, aga kognitiivset arengut saab hinnata ka teiste testide abil).

Millega võib veel seletada seda, et kooliõpilaste tulemused olid kehvemad lasteaialaste omadest? Eelnevas esitasime võimalike põhjustena: erinevad valimi koostamise kriteeriumid lasteaias ja koolis; õpetajate erinev arusaam väidetest (vastavatest mõistetest). Lisaks võis mõju avaldada see, et uurimus viidi läbi liiga kooliaasta aluses. Esimene kuu kulub lastele sisseelamiseks, mis nende tegelikud võimed ja oskused võivad mitte avalduda. Lastele on see aeg vajalik uute olude, nõuete ja kaaslastega kohanemiseks. Joonistustesti sooritamine võis tekitada liigset ärevust ja hirmu, mida lasteaialapsed oma tuttavas keskkonnas ei tundnud. Samas ei selgu, et neid probleeme oleks olnud koolis rohkem kui lasteaias (vt õpetajate tähelepanekud lk 7).

Kuid kõik õpetajad oma tähelepanekuid kirja ei pannud. Samuti on see aeg, mil õpetaja alles õpib uusi lapsi tundma, mistõttu ei osak ta lapsi adekvaatselt hinnata. Kooliõpetajad hindasid arengutabelit kui arengutaseme hindamise vahendit madalamalt kui lasteaiaõpetajad. Ilmselt vajavad ka kooliõpetajad rohkem aega laste tundmaõppimiseks.

Arvestades näidatud erinevusi lasteaia- ja kooliõpetajate hinnangutes, võib kindlalt väita, et üleminekut tuleks muuta sujuvamaks. Kuidas seda efektiivsemalt teha, võiks olla järgnevate uuringute teemaks. Üheks küsimuseks, millele tasub tähelepanu pöörata, on see, kas õpetajad ei vajaks kõrvale spetsialisti (nt eripedagoog, kooli- või lapsepsühholoog), kes neid laste arengu hindamisel abistaks. Vaid see inimene, kes tunneb hästi nii lasteaia- kui kooliealiste arengu seaduspärasusi, suudaks arengu ja koolivalmidust objektiivsemalt hinnata. Ning sedagi juhul, kui on välja töötatud ja kontrollitud vastavad hindamisvahendid. Koolipsühholoogid peaksid töötama ka lasteaiastega, või vähemalt viimase rühma lastega (st kooli minevate lastega). Mujal maailmas (nt Soome, Taani) on nende töö niiviisi organiseeritud.

Kokkuvõtteks võib väita, et kuigi uurimus ei täitnud täies ulatuses püstitatud eesmärgi, andis see olulist uut teadmist ja tõstatab probleeme edasiseks uurimiseks.

Kasutatud kirjandus

- Alushariduse raamõppekava*. Kinnitatud Vabariigi Valitsuse 15. oktoobri määrusega nr. 315 – RT I 1999, 80, 737.
- Brotherus, A., Hytönen, J. & Krokfors, L. (2001). *Esi- ja algõpetuse didaktika*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- EV Sotsiaalministeerium (1999). *Projekt „Erivajadustega laste hoolekande- ja rehabiliteerimisvajaduste hindamine ja kulg“*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Gredler, G. (1992). *School readiness: Assessment and educational issues*. Brandon, VT: CPPC.
- Kikas, E. (1998). Joonistamise test – koolivalmiduse selgitamise abivahend. Kogumikus: *Lapsest saab koolilaps. Materjale koolivalmidusest ja selle kujunemisest*. Tln., lk. 34-45.
- Metsavahi, J. (1998). *Kontrollitud joonistamise vaatlus koolivalmiduse hindamise meetodina*. Lõputöö. Tartu: TÜ psühholoogia osakond.
- Pandis, M. (1998). 5-7aastaste laste arengu jälgimine. Kogumikus: *Lapsest saab koolilaps. Materjale koolivalmidusest ja selle kujunemisest*. Tln., lk. 16-27.

Lisad

Lisa 1. Kiri Haridusosakondadele

Haridusosakond

7. mai 2003. a

Lp***Koolivalmiduse pilootuuringu ning alushariduse raamõppekava rakendusuuringu läbiviimine koolieelsetes lasteasutustes***

Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse õppekavade osakond koostöös üleriigilise alushariduse ning algõpetuse nõukogu, Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Tartu Ülikooli Õppekava Arenduskeskusega paluvad Teid koordineerida kahe uuringu läbiviimist:

- 1) koolivalmiduse pilootuuring
- 2) alushariduse raamõppekava rakendusuuring.

1. Koolivalmiduse pilootuuringu eesmärk on

- 6 –7aastaste laste koolivalmiduse selgitamine;
- lasteaia- ja klassiõpetajate jaoks sobiliku metoodika väljatöötamine laste koolivalmiduse hindamiseks;
- alushariduse raamõppekava arendamine;
 - laste sujuva ülemineku toetamine lasteaia kooli;
 - lasteaia ja kooli vahelise koostöö toetamine.

Sihtrühm: 1. septembril 2003. a 1. klassis õpinguid alustavad lapsed.

Läbiviimise aeg: 1) 2003. a mais - juunis osalevad lasteaia sügisel kooli minevad lapsed;

2) septembris koolide 1. klasside õpilased.

Valim: 1) 300 last eesti ja vene õppekeele lasteaedades
2) 300 õpilast eesti ja vene õppekeele koolidest

Läbiviijad: lasteaiaõpetajad, klassiõpetajad

Palume Teie abi pilootuuringus osalevate koolieelsete lasteasutuste ja koolide valimisel pilootuuringu läbiviimiseks ning materjalide edastamisel. Lähtuda tuleb valimis (vt lisa 1) antud laste/õpilaste arvust.

Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus saadab Teile **13. maiks** koolieelsetes lasteasutustes pilootuuringu läbiviimise juhendi ning vastavalt valimis märgitud arvule laste arengu jälgimise materjalid. Lasteaedades tuleks pilootuuring läbi viia 19. kuni 30. maini.

Palume Teil lasteaedades tagastatud materjalid saata hiljemalt **10. juunil** Haridus- ja Teadusministeeriumi Munga 18, 50088 Tartu, Heda Kala nimele.

2. Alushariduse raamõppekava rakendusuuringu eesmärk on

- saada lasteaiaõpetajatelt tagasisidet alushariduse raamõppekava rakendamisprotsessist koolieelsetes lasteasutustes;
 - saada teavet lasteaedade õppekavade koostamisest ning arendamisest;
- saada teavet õpetajate täiendkoolituse suunamiseks;
- selgitada õnnestumisi ja takistavaid asjaolusid õppekava rakendamisel;

Alushariduse raamõppekava rakendusüritingu küsimustik õpetajatele saadetakse haridusosakondadele elektrooniliselt 14. maiks. Palume need võimalusel elektrooniliselt või siis paber kandjal edastada Teie poolt valitud lasteaedadesse lähtuvalt valimist (vt lisa 2).

Palume Teil lasteaedadest tagastatud küsimustikud saata hiljemalt **10. juuniks** Haridus- ja Teadusministeeriumisse eelpool toodud aadressil.

Lugupidamisega

Auli Udde

Ene Kulderknup

peaekspert

ene.kulderknup@ekk.edu.ee

(0) 6311 080

Harju Maavalitsuse haridus- ja kultuuriosakond	- Roosikrantsi 12, 15077 Tallinn – Eevi Roos
Ida-Viru Maavalitsuse haridus- ja kultuuriosakond	- Keskväljaku 1, 41594 Jõhvi – Aliis Arge
Jõgeva Maavalitsuse haridus- ja kultuuriosakond	- Suur 3, 48306 Jõgeva – Kaire Kampus
Järva Maavalitsuse haridus- ja kultuuriosakond	- Rütüti 25, 72713 Paide – luule Rohtvee
Pärnu Maavalitsuse haridus- ja kultuuriosakond	- Akadeemia 2, 80088 Pärnu – Sigrit Lilleste
Tallinna Haridusamet	- Vabaduse väljak 10a, 10146 Tallinn – Imbi Viisma
Tartu Linnavalitsuse haridusosakond	- Raekoja plats 12, 51004 Tartu – Meeri Tampere
Valga Maavalitsuse haridus- ja kultuuriosakond	- Kesk 12, 68203 Valga – Reet Trašanov
Viljandi maavalitsuse haridus- ja kultuuriosakond	- Vabaduse plats 2, 71020 Viljandi – Kaja Land
Võru Maavalitsuse haridus- ja kultuuriosakond	- Jüri 12, 65620 Võru – Tiina Kala
Hiiu Maavalitsuse haridus- ja kultuuriosakond	- Leigri väljak 5, 92401 Kärdla – Ivi Rimmelg
Lääne Maavalitsuse haridus- ja kultuuriosakond	- Ehte 9, 90503 Haapsalu – Eve Kabin
Lääne-Viru Maavalitsuse haridus- ja kultuuriosakond	- Kreutzvaldi 5, 44314 Rakvere – Ia Müür
Põlva Maavalitsuse haridus- ja kultuuriosakond	- Käisi 1a, 63308 Põlva – Olga Nagibina
Rapla maavalitsuse haridus- ja kultuuriosakond	- Tallinna mnt 14, 79513 Rapla – Tiiu Raav
Saare maavalitsuse haridus- ja kultuuriosakond	- Lossi 1, 93816 Kuresaare – Kristi Oll
Tartu maavalitsuse haridus- ja kultuuriosakond	- Riia 15, 51010 Tartu – Annely Vösaste

Lisa 1-1

Koolivalmiduse pilootüritingu valim (2003. a)

Pilootüritingus osalevate laste arv

Maakond/linn	Lasteaias/eesti	Lasteaias/vene	Koolis/eesti	Koolis/vene	Kokku
Harjumaa	30		30		60
Ida-Virumaa		30		30	60
Jõgevamaa	15		20		35
Järvamaa	15		26		41
Pärnumaa	15		20		35
Tallinn	30	30	34	24	118
Tartu	30	15	24	24	93
Valgamaa	30		24		54
Viljandimaa	30		24		54
Võrumaa	30		20		50
Kokku	225	75	222	78	600

Lisa 1-2

Alushariduse raamõppekava rakendusüritingu valim (2003)

Rakendusuringus osalevate lasteaiaõpetajate arv

Jrk nr	Maakond Linn	Küsimustehti eesti õ/k	Küsimustehti vene õ/k
1.	Harjumaa	30	20
2.	* Tallinn	160	40
3.	Hiiumaa	10	
4.	Ida - Virumaa	40	40
5.	Jõgevamaa	15	
6.	Järvamaa	15	
7.	Läänemaa	10	
8.	Lääne - Virumaa	30	
9.	Põlvamaa	10	
10.	Pärnumaa	30	
11.	Raplamaa	20	
12.	Saaremaa	20	
13.	Tartumaa	20	
14.	* Tartu		20
15.	Valgamaa	20	
16.	Viljandimaa	30	
17.	Võrumaa	20	
	Kokku:	480	120

LISA 2. JUHENDATUD JOONISTAMISE VAATLUSE LÄBIVIIMINE

Juhendatud joonistamise vaatluse abil saab selgitada 6 – 7aastase lapse koolivalmidust hinnates vaatluse abil lapse koolis vajaminevaid oskusi ja teadmisi: taju ja peenmotoorika areng, instruksiooni mõistmine, matemaatilised oskused, mälu ning sotsiaalsed ja emotsionaalsed oskused.

Juhendatud joonistamise vaatluse korraldamine

Juhendatud joonistamine vaatluse viivad läbi kaks õpetajat: üks vestleb ja annab juhiseid joonistamiseks ja teine vaatleb ning märgib iga lapse kohta üles, kuidas keegi käitus (eelkõige problemaatiline käitumine), sest nii saab tegelikult objektiivsemat teavet laste emotsioonide ning sotsiaalsete oskuste kohta.

Rühma õpetaja on vaatleja rollis ning jälgib laste osalemist. Ta valmistab ruumi plaani, kuhu märgib laste nimed istumiskoha järgi. Iga lapse nime alla jäetakse ruum joonistamise käigus tähelepanekute tegemiseks. Üles tuleks märkida kõik laste öeldu. Eraldi tuleb hinnata käitumist juhiste kuulamise ning töötamise ajal.

Juhiste kuulamise ajal tuleks üles märkida see, kui õpilane:

- palub korrata juhust;
- küsib õpetajalt üle, mida ta ütles;
- vaatab ringi, mida teised teevad;
- segab kaaslasi;
- liigub klassis ringi.

Joonistamise ajal tuleks üles märkida, kui õpilane:

- räägib teiste lastega;
- vaatab, mida teised teevad;
- kordab omaette juhiseid või annab endale korraldusi valju häälega;
- otsib õpetaja tähelepanu (*mul on valmis, kas mul on õigesti tehtud, tule vaata minu tööd ka*);
- segab kaaslasi;
- liigub klassis ringi;
- hakkab nutma.

Juhendatud joonistamise vaatlus viiakse läbi rühmades, kus on 8 -10 last. Iga laps istub pingis üksinda. Lastele antakse paber (A4) ja pliiats (võib olla ka tintenpen või viltpliiats).

Juhendatud joonistuse vaatluse läbiviimisel on oluline, et juhendeid antakse vaid üks kord. See võimaldab saada teavet laste tähelepanu kohta. Lastel palutakse joonistatut mitte kustutada. Vajadusel tuleb lapsi julgustada (nt kui keegi on väga ebalev, hakkab nutma, küsib, kas on ikka õigesti). On väga oluline, et töö käigus lapsed tunneksid end maksimaalselt kindlalt ja vabalt, et nad suudaksid rahulikult töötada ja oma parimaid iseseisvaid tulemusi näidata.

Töö koosneb kolmest osast: paberi osadeks jaotamine, geomeetriliste kujundite ning tavapiltide joonistamine.

Sissejuhatuseks vesteldakse lastega joonistamisest üldiselt ning sellest, et paberi pinda on võimalik mitmel moel ka osadeks jaotada.

Õpetaja alustab juhendamist järgmiselt:

“Kirjuta lehe ülemisse nurka enda nime. Keera leht endale ette nii, et nimega pool jääb allapoole ja sinu ette jääb tühi leht. Nüüd hakkame joonistama. Teeme seekord nii, et sina joonistad seda, mida mina sulle ütlen. Palun ole hästi tähelepanelik ja kuula hoolega, sest ma ütlen iga lause ainult üks kord. Enne kuula ära, mida ma ütlen, ja siis joonista. Teeme nii, et sa joonistamise ajal midagi ei kustuta. Sellest pole midagi, kui asi läheb natuke valesti.”

I osa. Paberi jaotamine osadeks

1. Joonista paberi keskele väike ring.

2a. Tõmba sirge joon ringist paberi ühte nurka.

2b. Tõmba sirged jooned ringist paberi teistesse nurkadesse.

Kui vaja, võib nüüd teha väikese pausi ning vestelda lastega joonisest. Võiks esitada küsimusi, nt *mitmeks osaks sa paberi jaotasid?, mida see joonis sulle meenutab?,* ning seejärel jätkata.

3a. Tõmba sirge joon ringist paberi ühte äärde.

3b. Tõmba sirged jooned paberi teistesse äärtesse.

Ka siinkohal tuleb lastega kindlasti vestelda sellest, kuidas paber on jaotunud, missugused osad tekkinud. Võiks küsida: *mitmeks osaks sa paberi jaotasid?, mida see joonis sulle meenutab?,* sest see võimaldab lastel kohaneda ees oleva paberiga, vähendab hirmu- ja võõrastustunnet.

Arvatavasti on osal lastel paber jaotatud valesti. Seda ei tule aga lastele öelda. Järgnevaid jooniseid on võimalik joonistada ka teistsuguse jaotusega paberile. Seega ei takista paberi vale jaotus lapse edasist tööd. Mõni niisuguste laste edasine lahendus on väga hea.

II osa. Geomeetriliste kujundite joonistamine

Õpetaja juhendamine jätkub:

“Neid saadud osi kasutame nüüd joonistamiseks. Igasse osasse joonistame ühe pildi. Sa võid ise valida, millisest osast alustad. Kõigepealt kuula hästi hoolega, mida ma ütlen, siis alles hakka joonistama.”

NB! Alati tuleb rõhutada, et nüüd tuleb järgmine joonistamise ülesanne. Oluline on, et lapsed saaksid aru, millal algab järgmine ülesanne ning et järgmine joonis tuleb teha järgmisse ossa.

4. Nüüd tõmba kolm joont. Neist kaks on ühepikkused.

5. Joonista neli kolmnurka. Kaks kolmnurka on väiksemad, kaks kolmnurka on suuremad.

6. Joonista kolm ringi. Keskmise ring on kõige väiksem.

7. Joonista üksteise alla neli neliknurka. Alumine peab olema kõige suurem.

Töömeeleolust olenevalt võib nüüd teha väikese vaheaja. Näiteks võib öelda: *“Nüüd oleme lõpetanud kujundite joonistamise ja hakkame joonistama teistsuguseid pilte. Vahepeal võid natuke puhata.”*

III osa. **Tavaelupildid**

8. Kuula nüüd hästi tähelepanelikult. Minu seletus on üsna pikk. Kuula enne ära ja siis joonista.

Joonista kuusepuu. Kolm lindu on puu otsas ja neli lindu on lendamas.

9. Kuula nüüd hästi tähelepanelikult. Minu seletus on väga pikk. Kuula enne ära ja siis joonista.

Joonista kahekorruseline maja. Majal on neli akent ja uks. Maja katusel on suitsev korsten. Maja kõrval on õunapuu ja sellel õunad. Päike paistab.

10. Joonista inimene.

11. Joonista auto.

Lõpetuseks võiks vestelda sellest, kas joonistamine oli raske, kerge, huvitav, igav jne, kas lapsed sooviksid veel selliseid töid teha jne.

Joonistuste hindamine

1. Vaatleja kirjutab tähelepanekud lapse töös osalemise kohta eraldi lehele, mis joonisega kokku klammerdatakse.

2. Õpetaja vaatab iga lapse töö üle ning märgib saadud punktide summa (vt hindamise skaalat).

Juhendatud joonistamise vaatluse hindamisel saab mõningaid näpunäiteid vaadata haridusministeeriumi poolt 1998. aastal välja antud kogumikust “Lapsest saab koolilaps. Materjale koolivalmidusest ja selle kujunemisest”. Psühholoog Eve Kikas esitab laste joonistuste juurde kommentaare, täpsustab, mida peaks joonistust hinnates arvestama ning annab ülevaate ka enam levinud vigadest.

Joonistamise testi skaala.

Ülesanne	punkte	kokku punkte
1. Väike ring (u 2cm)	1p	2p
• keskel	1p	
2. Jooned nurka:		8p
• iga joon (1)	4 p	
• iga nurk (1)	4 p	
3. Jooned äärde:		8p
• iga joon (1)	4 p	
• iga äär (1)	4 p	
4. Joonte tõmbamine		4 p
• iga joon (1)	3 p	
• kaks ühepikkust	1p	
5. Kolmnurgad:		6 p
• iga kolmnurk (1)	4 p	
• kaks väiksemat	1p	
• kaks suuremat	1p	
6. Ringid:		4 p
• iga ring (1)	3 p	
• keskmine kõige väiksem	1p	
7. Nelinurgad:		6p
• iga nelinurk (1)	4 p	
• üksteise all	1p	
• kõige väiksem	1p	
8. Kuusepuu:		8 p
• kuusepuu	1p	
• iga lind (1) puu otsas	3 p	
• iga lind (1) lendamas	4 p	
9. Maja:		10p
• maja	1p	
• 4 akent	4 p	
• uks	1p	
• suitsev korsten	1p	
• õunapuu	1p	
• õunad	1p	
• päike paistab	1p	
10. Inimene:		6p
• pea	1p	
• kael	1p	
• keha	1p	
• käed	1p	
• jalad	1p	
• riided	1p	
11. Auto		1p
Kokku:		63p

7.	Lapsel on eakohaselt arenenud peenmootorika.	1	2	3	4	5
8.	Käsitseb õigesti kirjutus- ja kunstivahendeid.	1	2	3	4	5
9.	Tegevustes oskab arvestada ohutusnõudeid.	1	2	3	4	5
10.	On tegevustes püsiv ja vastupidav.	1	2	3	4	5

10. Lapse kognitiivne areng

		nõrk		keskmine		
suurepärase		1	2	3	4	5
1.	Kuulab ja paneb tähele, suudab jälgida ja meeles pidada täiskasvanu seletust/esitlust.	1	2	3	4	5
2.	Suudab ümber jutustada juttu, kasutades 5-6sõnalisi lauseid.	1	2	3	4	5
3.	Hääldab kõiki häälikuid õigesti, kõne on selge ja arusaadav.	1	2	3	4	5
4.	Oskab kirjeldada esemete ja nähtuste omadusi.	1	2	3	4	5
5.	Oskab edasi anda oma mõtteid, kirjeldada olukordi.	1	2	3	4	5
6.	Eristab sõnas häälikuid.	1	2	3	4	5
7.	Eristab lühikesi ja pikki häälikuid.	1	2	3	4	5
8.	Loeb mõned sõnad kokku.	1	2	3	4	5
9.	Tunneb tähti, kasutab oma tegevuses (mängus) suuri joonistähti lihtsamate sõnade ülesmärkimiseks.	1	2	3	4	5
10.	Teab peast mõnd luuletust või laulu.	1	2	3	4	5
11.	Oskab värvides püsida joone sees.	1	2	3	4	5
12.	Eristab ning nimetab põhivärve.	1	2	3	4	5
13.	Oskab joonistada inimest, nii et kujutatud on olulised kehaosad.	1	2	3	4	5
14.	Teab arvude 1-12 järjestust, nimetab arve antud arvust antud arvuni kaheteistkümne piires.	1	2	3	4	5
15.	Tunneb numbraid, oskab kella järgi määrata aega täistundides.	1	2	3	4	5
16.	Teeb pilguga haaramise või loendamise teel kindlaks esemete arvu (kuni neli).	1	2	3	4	5
17.	Liidab ja lahutab 5 piires.	1	2	3	4	5
18.	Järjestab ja rühmitab esemeid ja nähtusi erinevate tunnuste alusel.	1	2	3	4	5
19.	Teab aastaaegu ja nende järgnevust.	1	2	3	4	5
20.	Mõistab ja kasutab ajamõisteid <i>varem, hiljem, eile, homme jne</i>	1	2	3	4	5
21.	Saab aru ruumimõistetest (<i>ees, all, peal, taga, ülal jne</i>).	1	2	3	4	5

Täname!

LISA 4. KÜSIMUSTIK KOOLIVALMIDUSE PILOOTUURINGU LÄBIVIIJALE

(Täitke palun pärast vaatluste läbi viimist)

1. Lasteasutuse asukoht (linn, vald)
2. Laste arv rühmas
3. Pilootuuringus osalenud laste arv
4. Teie hinnang kummagi meetodi kohta – palun hinnake viie palli süsteemis mõlemat laste arengu hindamise meetodikat.

5 – nõus, 4 – pigem nõus, 3 – ei oska öelda, 2 – pigem vastu, 1 – vastu

4.1. Juhendatud joonistamine

	5	4	3	2	1
Vaatluse abil saab hästi hinnata laste koolivalmidust					
Vaatluse läbiviimine on lihtne					
Vaatluse läbiviimine nõuab spetsiaalset ettevalmistust					
Tulemuste kokkuvõtmine on lihtne					
Tulemused on objektiivsed (ei sõltu läbiviija isikust)					
Vaatluse läbiviimine ei nõua liialt palju aega					
Antud meetod sobib kõigi laste arengu hindamiseks					

4.2. Lapse arengu hindamine

	5	4	3	2	1
Arengu hindamine võimaldab määrata laste koolivalmidust					
Hinnangu andmine on lihtne					
Hinnangute andmine nõuab spetsiaalset ettevalmistust					
Tulemuste kokkuvõtmine on lihtne					
Tulemused on objektiivsed (ei sõltu läbiviija isikust)					
Hinnangute andmine ei nõua liialt palju aega					
Antud meetod sobib kõigi laste arengu hindamiseks					

5. Kas olete ka varem laste arengu hindamisel kasutatud
 - 5.1. Juhendatud joonistamise vaatlust 1) jah 2) ei
 - 5.2. Arengu hindamist sellise tabeli alusel 1) jah 2) ei

6. Kas plaanite ka tulevikus kasutada
 - 6.1. Juhendatud joonistamise vaatlust 1) jah 2) võib-olla 3) ei
 - 6.2. Arengu hindamist sellise tabeli alusel 1) jah 2) võib-olla 3) ei

š

7. Seoses nende arengu hindamise meetoditega sooviksin veel lisada/ kommenteerida:

.....

Lisa 5. Koolieelsetes lasteasutustes koolivalmiduse pilootuuringu läbiviimise juhend

Lugupeetud lasteaia juhataja!

Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse õppekavade osakond koostöös üleriigilise alushariduse ning algõpetuse nõukogu, Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Tartu Ülikooli Õppekava Arenduskeskusega paluvad Teid korraldada koolivalmiduse pilootuuringu läbiviimine.

Pilootuuringu eesmärk on

- 6–7aastaste laste koolivalmiduse selgitamine;
- lasteaia- ja klassiõpetajate jaoks sobiliku metoodika väljatöötamine laste koolivalmiduse hindamiseks;
- alushariduse raamõppekava arendamine;
 - laste sujuva ülemineku toetamine lasteaiast kooli;
 - lasteaia ja kooli vahelise koostöö toetamine.

Sihtrühm: 1. septembril 2003. a 1. klassis õpinguid alustavad lapsed.

Läbiviimise aeg: 1) 2003. a mais - juunis osalevad lasteaiast sügisel kooli minevad lapsed;

2) septembris koolide 1. klasside õpilased.

Valim: 1) 300 last eesti ja vene õppekeelelaste lasteasutustest;

2) 300 õpilast eesti ja vene õppekeelelaste koolidest.

Läbiviijad: lasteaiaõpetajad, klassiõpetajad

Koolivalmiduse uuringu läbiviimine koolieelses lasteasutuses:

- Lapsevanemate teavitamine:
 - Rühma õpetaja, kes viib läbi laste koolivalmiduse hindamise, teavitab lapsevanemaid uurimuse eesmärkidest, läbiviimise vormist ning sellest, et tulemuste analüüsimisel laste isikud jäävad anonüümseteks.
 - Rühma õpetaja viib läbi laste koolivalmiduse uurimuse, mille aluseks on alushariduse raamõppekava. Uurimus koosneb kahest osast:
 - a) **juhendatud joonistamise läbiviimine** ning tulemuse fikseerimine hindamisskaala alusel (vaata lisa 1). Nimetatud vaatlust viivad läbi kaks õpetajat. Palume lasteaia juhatajal seda korraldada.
 - b) **lapse arengu hindamine** (vt lisa 2):
 - hinnangulehe täidab rühma õpetaja iga lapse kohta;
 - lapse kohta üldandmeid kirjutades kirjutab õpetaja vaid lapse eesnime ja perekonnanime esitähe;
 - sotsiaalset, füüsilist ning kognitiivset arengut hinnatakse skaalal nõrk kuni suurepärase. Sobiva vastusevariandi valimisel tõmmatakse vastavale numbrile ring ümber.
 - Küsimustik pilootuuringu läbiviinud õpetajatele (vt lisa 3)
- Õpetajad (mõlemad juhendatud joonistamise vaatluse läbiviijad) vastavad küsimustikule, mis puudutab uuringu läbiviimise käiku ning valitud meetodeid.

- Materjalide tagastamine:
 - Õpetajate küsitluslehed, laste joonistused ja vaatluslehed tagastatakse haridus- ja kultuuriosakonda **5. juuniks**.

Täname pilootuuringus osalemise eest!